beroep op Gods Woord is bloot schijn. En de »vingerwijzing" van Dr. Land is dan ook meer geschikt om Spinoza's *absolutisme* en *clericalisme* aan het oog te ontrekken, dan zijn werk beter te doen verstaan.

Spinoza's stelsel, volgens hetwelk de burgers al hun recht op de Overheid overdragen, gaat vierkant in tegen onze historie.

De Overheid, geheel het kerkelijk leven regelende, is een *Caesaro-papisme*, dat in vroeger eeuwen hier nooit kon worden ingevoerd.

De Overheid, uitlegster van den Goddelijken wil, is een *clericalisme*, waartegen getuigt de worstelstrijd, waarin ons onafhankelijk volksbestaan gegrondvest werd.

Voor Spinoza wilde het moderne Nederland eene eerezuil stichten.

Zoo doet het *moderne* Nederland, terwijl de vaderen goed en bloed ten offer brachten om eene practijk, als deze wijsgeer leerde, te bannen van onze erve.

Welaan, we stellen op dit standbeeld prijs. Als een getuigenis.

Van een goddelijk recht der overheid wil men niet weten en smeedt men caricaturen, alsWaren de Overheden wezens niet van menschelijke natuur. Hier wordt voor de Overheid neergekniehd als voor den mond Gods zelven.

Het moderne Nederland, dat zich niet wil onderwerpen aan Gods Woord, huldebrengend aan stouter absolutisme en onheiliger clericalisme dan ooit door Rome werd geleerd.

Wij zijn Gereformeerd.

Tegen Rome, en daarom, ja te meer, tegen Spinoza.

Tot zóóver was Prof. Fabius gekomen, toen de heer *W. Meijer*, de vertaler van Spinoza's werken, het woord vroeg. Spreker kon zich met de tweede stelling van den inleider niet vereenigen. Hij zou niet Prof Land verdedigen, die dat zelf wel zou doen zoo hij dit noodig oordeelde, maar wil de vraag doen, hoe de inleider er toe komt om te zeggen, dat Spinoza clericaal zou wezen. Dat was reeds zoo goed als onmogelijk vol te houden, wanneer men lette op den tijd, waarin Spinoza leefde. Het was de bloeitijd onzer republiek, het waren de dagen van Jan de Witt, die de Godsdienstvrijheid in ons land hoog hield, zoodat hier te lande alle groote geesten, vrijdenkers en anderen, ongehinderd konden leven.

Het is dus moeilijk denkbaar, dat Spinoza in dezen tijd aan clericalisme had kunnen doen. Maar er is meer. De groote denker zelf was een slachtoffer van het clericalisme, hij werd er door vervolgd; met name de Gereformeerde predikanten maakten het hem lastig, en het was daarom noodig dat Jan de Witt hem beschermde. Na den moord, op de De Witten gepleegd, werd de volksmenigte ook tegen Spinoza opgehitst, en men bracht het zóó ver, dat zijn werken niet meer mochten worden uitgegeven. Uit dit alles volgt dat Spinoza — zelf lijdend onder den druk van het clericalisme — niet clericaal kon zijn.

De opvatting, die de inleider van clericalisme heeft, zoo betoogde de heer Meijer, is vreemdsoortig en strookt niet met de beteekenis, die men in het gewone spraakgebruik aan dit woord geeft. Spinoza wilde dat de vrijheid van denken onverlet zou blijven; dat de macht daarover niet aan predikanten zou worden gelaten, maar dat de Staat die vrijheid zou beschermen. Met een aanhaling uit Spinoza's geschriften trachtte spreker aan te toonen, dat Spinoza wars van clericalisme was, en wilde, dat de Staat den Godsdienst van naastenliefde zou toepassen en handhaven, wijl de Staat daartoe het beste geschikt is. Na te hebben herinnerd aan den dood van Oldenbarneveld, die volgens spreker viel als het slachtoffer van clericalisme, herhaalde hij dat het niet aanging Spinoza clericalisme te verwijten, tenminste als men dat woord in zijn gangbare historische beteekenis neemt.

Prof. Dr. F. L. Rutgers wijst er op, dat de stof, die de inleider aanbood voor deze meeting, wat rijkelijk machtig is. Hij onthaalt ons op een intellectueel diner van grooten omvang, dat aan voorsnijden en opdienen wel wat veel tijd in beslag neemt. Spreker zou daarom den inleider de vraag willen doen, of er in zijn stellingen niet deze hoofdgedachte ligt, dat de inleider bedoeld heeft het beginsel van de Vrije Universiteit *negatief* en *antithetisch* uiteen te zetten. Het beginsel kan natuurlijk op twee manieren worden bepleit; *positief* en *thetisch*, zooals voorheen vaak geschiedde, en *negatief* en *antithetisch*, zooals de inleider het nu deed; een wijze van doen, indertijd ook door Da Costa gevolgd, toen hij de theologische faculteit te Leiden onder handen nam en eens deed zien, wat daar alzoo geleerd werd.

Van dat standpunt bezien is het dan ook goed dat de eerste stelling met den Minister begint, die zoowat Directeur van het openbaar Hooger Onderwijs bij ons te lande is.

De poging van den inleider juicht spreker van harte toe; het is een soort bacteriologisch onderzoek, toegepast op wat aan de openbare Hoogeschool geleerd wordt, en de inleider haalde er heel wat uit.

Dat alles heeft hij in een vijftal stellingen weten saam te dringen, vermoedelijk met de goede bedoeling, om door de veelheid van gerechten niet van de deelneming aan den maaltijd af te schrikken; maar dat saamdringen heeft gemaakt dat de kortheid een weinig aan de duidelijkheid heeft geschaad. Spr. zet uiteen dat bijv. in stelling 1 nog eenige andere stellingen zijn vervat; zoo bijv. op de tweede stelling een derde willen laten volgen over *caesareopapisme*, een vierde over *clericalisme* enz.

Dan ware duidelijker geworden dat Spinoza een caesareopapist was. De heer Meijer heeft nu vuur gevat op het woord clericaal, en in zekeren zin gaat spreker met hem mede. Ja, Spinoza was anticlericaal, maar wel te verstaan in dien zin, dat hij een vijand was van alle geopenbaarde religie, en het gezag van God bestreed. Maar hij was wel degelijk ook clericaal in dien zin, dat hij bij de Overheid zocht, wat hij van de predikanten niet wilde aannemen.

En als de heer Meijer zich beroept op de dagen van De Witt en op de groote mate van vrijheid die er toen heerschte, dan herinnert spreker er aan dat er volle vrijheid was, o zeker, voor vrijdenkers en allerlei bestrijders van Gods gezag, maar niet evenveel vrijheid voor de Gereformeerden, die, vooral door plaatselijke besturen, werden onderdrukt. Die vrijheid is pas gekomen na den dood van de De Witten, vooral onder invloed van Willem III, bij wien dolseerende Gereformeerden steeds gehoor vonden; zelfs nog op den avond vóór dat hij naar Engeland trok, om daar de groote onderneming, »de Restauratie", aan te vangen, toen hij voor hunne belangen nog een gerulmen tijd overhad. Zóó nam de Oranjevorst de zaak der Gereformeerden ter harte, en toen werden de dagen voor Spinoza en de zijnen weer niet zoo goed.

Prof. Dr. W. Geesink ontvangt nu het woord. Wanneer spreker zich in dit debat mengt, is het ist om zijn ambtgenoot te helpen, want deze heeft dat niet noodig, maar om het »caseelige" — zooals een Amsterdammer zegt — dat hier Spinoza ter sprake komt, die in de geschiedenis der wijsbegeerte zulk een belangrijke plaats inneemt en dat spr. het genoegen heeft, dit vak van hooger onderwijs aan onze Universiteit te doceren.

Er dan meent spr. toch met den geachten opponent, den heer Meijer, te moeten verschillen, wanneer hij het predicaat »clericaal" aan den eenzamen denker van voor tweehonderd jaar niet wil toekennen.

Spr. acht dit woord voor Spinoza gansch niet zoo verwerpelijk en zal zeggen waarom.

Zeker biedt het woord clericaal gewoonlijk de gedachte aan van een voorstander der priesterheerschappij, liefst van den Roomschen clerus der middeneeuwen.

Toch is dit slechts een van de vele vormen, waarin zich in de historie van ons geslacht, zoo in als buiten Europa, *het* clericalisme heeft geopenbaard, en staat dit mitsdien slechts als het bijzondere tot het algemeene.

Wat toch is clericalisme anders dan de heerschappij, die een stand door zijn geestelijke meerderheid over den anderen in de maatschappij oefent.

In dien zin nu was ook Plato clericaal. Of de door geestelijke meerderheid heerschende stand uit priesters dan wel uit wijzen bestaat is hier toch bijkomstig. Voor Plato moesten het de philosophen zijn. Spr. denkt hier aan zijn bekend woord uit het 5de Boek der Republiek, waarin hij leertaart, dat de gebreken voor den Staat, ja voor het menschelijk geslacht eerst dan zullen ophouden en zijn ideaalstaat eerst dan het zonlicht zal zien, wanneer de wijsgeeren zullen heerschen en de heerschers echt en deugdelijk zullen philosopheeren.

Nu is het ook aan den heer Meijer bekend hoe men algemeen er op wijst, dat, afgezien weer van het bijkomstige, dit ideaal van Plato verwezenlijkt is juist in dat clericalisme, dat men gewoonlijk als zoodanig aanduidt: in den Roomschen clerus der middeleeuwen.

De Staatsleer door Spinoza in zijn Godgeleerd-staatkundig vertoog voorgedragen, is, hoe ook aansluitend aan Hobbes, meer antiek dan modern en herinnert, wat de beschouwing van de Overheid betreft, aan Plato's philosophische regenten.

Waar nu de Staatsleer der »Republiek" clericalisme mag heeten, ja algemeen in wat voor velen gewoonlijk clericalisme is, t. w. de heerschappij van den Roomschen clerus, geacht wordt haar verwezenlijking te hebben gevonden, daar schijnt het spr. toe, dat ook voor de beschouwing van de Overheid, door Spinoza gegeven in het T. P. Tractaat, de naam van clericalisme niet onjuist is.

Prof. Fabius brengt dank aan den heer Meijer voor de bestrijding der inleiding, en verheugt er zich over, dat een van de kenners van Spinoza de handschoen voor den wijsgeer in deze meeting opnam. Hij wijst er op dat een kenner en minnaar van Spinoza's werken als de heer Meijer op niet eene onjuistheid in zijne voorstelling van Spinoza's stelsel heeft geweesen, en alleen maar opkwam tegen de bewering, dat het stelsel van Spinoza clericalisme zou mogen heeten. Wat is Clericalisme? Het antwoord op die vraag staat in het gebruik niet precies vast, zooals de inleider met de aanhaling uit Prof. Cort van der Linden aantoont.

Zoo min als Rome alleen bestaat achter de zwarte jassen van zijn dienaars, zoomin is er alleen clericalisme bij wat in engeren zin geestelijkheid heet. Clericalisme is het stelsel, volgens hetwelk de wil Gods niet *onmiddellijk*, maar *middellijk* wordt gekend door een tusschengevoegd menschelijk orgaan, dat dien wil overbrengt en oplegt. Spinoza nu maakte de Overheid tot zulk een *clerus*, welke hij noemt de *interpres*, uitlegger, van het goddelijk recht. Hier heeft men zelfs een *clerus*, die met dwingend gezag hare uitspraken oplegt.

Bij Spinoza is *Caesaropisme*, het willen beheerschen van de Kerk door den Staat, maar ook *Clericalisme*.

Het beijen van Gods Woord breekt het Clericalisme; doet zelfs de Overheid weerstaan, als zij wil dwingen tegen dat Woord in te gaan. Zoo werd Daniel ongehoorzaam, als hij het gebod des Konings overtrad, en toch in dieperen zin niet ongehoorzaam, want de Koning overschreed zijn bevoegdheid. De Israelieten worden in Hosea XI: 5 bestraft, gelijk Calvijn in de laatste 8 van de *Institutie* opmerkt, omdat zij te veel handelen naar het gebod des Konings; en het wordt Ephraim als schuld aangerekend, dat hij heeft gehandeld naar het gebod.

Aan Prof. Rutgers antwoordt de inleider: ja zeker, gij hebt de hoofdgedachte van mijn inleiding begrepen, het was mijne bedoeling eenige grepen te doen uit wat aan de openbare Universiteiten wordt geleerd; en ik heb dat gedaan met de bedoeling om een beroep te doen op allen die nog buigen voor het Woord van God, om hun te zeggen: Geeft toch uwe zonen niet aan de Universiteiten, waar men een wetenschap beoefent los van en vaak vijandig tegenover God staande, maar zendt ze naar de *Vrije Universiteit*, die op dat Woord is gegrond.

Ten slotte brengt de inleider een woord van dank aan alle aanwezigen, die hun belangstelling bleven toonen in de bespreking van een onderwerp als dit, en daardoor toonden hoogen ernst te maken met de Vrije Universiteit en wat daar wordt geleerd.

Prof. Dr. J. Wolffer vraagt het woord om nog een opmerking te maken naar aanleiding van het door den heer Meijer gesprokene. Immers deze ging van de stelling uit, dat Spinoza niet clericaal kon zijn, wijl hijzelf veel last leed van het clericalisme der Gereformeerde predikanten. Maar als dat zoo is, dan blijft de vraag, hoe kwamen die Gereformeerde predikanten zoo clericaal. Volgens de stelling van den heer Meijer konden ook zij het echter niet wezen, want immers dezelfde Gereformeerde predikanten hadden veel last ondervonden van het clericalisme der Roomsche priesters, en lieden die onder het clericalisme hebben geleden kunnen, volgens den heer Meijer, niet clericaal zijn, zooiets er dan in het geheel geen clericalen overblijven.

De *Voorzitter* vraagt of nog iemand het woord verlangt. Dit niet zoo zijnde, brengt hij allereerst een woord van dank aan den inleider, voor de uitnemende wijze waarop deze zich van zijn taak heeft gekweten; waarvoor hem door de onverflauwde belangstelling der groote schare rechtmatige hulde was gebracht.

Maar ook een woord van dank komt toe aan de aanwezigen, mannen en vrouwen, die de hitte van den dag hebben getrotseerd, om met aandacht een debat als dit te volgen. Inderdaad, de wijsgeer van de 17de eeuw heeft het zeker in de verste verte niet kunnen vermoeden, dat aan het einde der 19de eeuw een schare van Calvinistische mannen en vrouwen de bestrijding van zijn denkbeelden zoo belangstellend zou volgen. Dat is een verschijnsel dat tot dank stemt en hoop geeft voor de toekomst, een waardig besluit van een zoo belangrijken dag.

Met een hamerslag sloot de Voorzitter daarop de meeting.

Ter karakterisering van deze welgeslaagde meeting laten wij hier volgen een gedeelte van een schrijven, door den heer Meijer, die Prof. Fabius bestreed, aan den inleider gezonden, van welk schrijven Prof. Fabius ons welwillend inzage verstrekte.

De heer Meyer schrijft onder meer:

. . . . . .

»Ik heb onder u en door uwe welwillendheid, meer sympathie en waardeering gevonden dan ik gewoon ben aan te treffen onder hen, die quasi veel nader bij mij staan.

Ik heb mij verheugd, dat onder een publiek dat zoover van mij afstond, zooveel liefde tot de waarheid gevonden werd, dat men een totaal onbekenden tegenstander rustig aan het woord heeft gelaten, en dat het in Holland vergund is geworden niet alleen binnen de muren, maar ook daarbuiten onzen grooten wijsgeer te verdedigen.

»In de tweede plaats wensch ik dank te zeggen voor de meesterlijke en objectieve uiteenzetting van Spinoza's systeem.

»Het spijt mij dat ik verzuimde dit openlijk te doen, want waarlijk deze expositie was zoo eerlijk als waaraan men maar zelden gewend is, zoodra men den moed heeft met zijne overtuiging in het werkelijke leven op te treden. De suggestie die van de menigte uitgaat is meestal te sterk, dan dat de meening van den tegenstander volle recht wordt gedaan."

Dat er aan het eind van dien dag een gemeenschappelijke maaltijd werd gehouden, spreekt vanzelf; vanzelf ook, dat er ditmaal velen aanzaten aan dezen disch.

Natuurlijk werd op onze Vorstinnen een heildronk uitgebracht door den Voorzitter, Dr. Kuyper, een heildronk die met het zingen van het *Wilhelmus* werd beantwoord. Tal van andere dronken volgden, waarvan wij nog alleen die vermelden, door Prof. Rutgers uitgebracht op den heer A. G. van Deth en diens gezin, waarbij er aan herinnerd werd hoe grooten dank ons Calvinistische volk hem verschuldigd was voor de liefde en de toewijding, waarmeê hij Dr. Kuyper in de dagen van diens ernstige krankheid had verpleegd en verzorgd.

Ten slotte bracht Dr. Kuyper nog een woord van dank aan allen, die hadden medegewerkt aan het welslagen van dezen dag, en niet het minst aan de Haagsche Regelingscommissie voor de uitnemende wijze, waarop deze zich van hare moeilijke taak had gekweten.

Het was ongeveer half tien toen de gasten scheidden, en naar hunne woonplaatsen terugkeerden.

Daarmede was de Universiteitsdag ten einde. Werd verleden jaar in Utrecht gesproken van zorgen, die de Vereeniging drukten, thans, in de Residentie, was de vreugd eveneens niet onvermengd. De groote moeielijkheden, die de Vereeniging te doorworstelen heeft, drukten haar stempel op den geheelen dag; en wie des avonds aan het zeestrand tuurde naar 't westen en daar onweerswolken drijven en dreigen zag, hij moest wel denken aan het woord des Voorzitters in de openingsrede, dat ook in de stemme des onweders de Heere spreekt tot zijn volk, en door strijd en worsteling de weg vaak loopt, waarlangs ons de Heere leidt.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Waddingsveen, J. Hartwigsen te Harmelen. — Wolvega (Fr.), H. Bouwman te Berlicum (Fr.) — Cubaard, H. R. Nieborg te Reeuwijk. — Broek op Langendijk (N.-H.) A. W. H. Gosten te Middelburg B. — Beekbergen (bij Apeldoorn), F. W. C. van Lingen te Lollum. — Heteren, C. A. Reuter te Amsterdam B. — Charlois, C. W. E. Floos van Amstel te Zwolle.

AANGENOMEN: Breukelen, W. H. Gispen Jr., cand. aan de V. U. — Westbroek c. a. (Utr.), H. Vissink te Gameren (Geld.)

BEDANKT: Kamerik, H. Teerink te Werkendam. — Holwerd, H. Meijer, cand. te Amsterdam. — Lutjegast (Gron.), J. Meijer Jz. te Langeslag (Ov.) — Rijssen (Ov.), E. Kropveld te Driesum c. a. (Fr.) — Berkel en Rodenrijs, Schipluiden, Hazerswoude, Naarden en Overschie, W. H. Gispen Jr., cand. aan de V. U.

Nederlandsche Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Harlingen, F. A. van Schaik te Den Burg (eiland Texel.) — Bladel (toez.) en Drunen, G. J. Brutel de la Rivière te Uitwijk c. a. (cl. Heusden.) — Oud-Alblas, H. J. Bootsma te Zoetermeer en Zegwaart. — Kolderveen, F. H. Germs, cand. — Schildwolde, W. G. F. Bange te Woltersum. — Giessen-Oudekerk, P. Bokma te Bruinisse. — Vuursche (cl. Amersfoort), J. W. H. Kalkman te Alfen aan den Rijn. — Gorinchem, B. J. van Heijningen Az. te Huizen. — Sloten (Friesl.), S. A. C. Rijnenberg te Buurmalsen. — Buitenpost, A. S. Talma Dz. te Haaften (cl. Zalt-Bommel). — Vinkeveen, H. Bruijel te Willige Langerak. — Hoogeloon c. a., J. M. C. H. Mond te Prinseland. — Grijpskerk, H. T. du Saar te Lippenhuizen c. a.

AANGENOMEN: Groote Lindt (gemeente Zwijndrecht), T. Stigter, cand. te Moordrecht. — Vollenhoven, R. Torenbeek te Marken.

BEDANKT: Middelburg (vac.-Heldring), J. Draaisma te Steenwijk. — Ritthem (cl. Middelburg) en 's-Heerenhoek (cl. Goes), Nieuwpoort en Babilonienbroek, T. Stigter, cand. te Moordrecht. — Delft, C. J. Lammerinck te Scheveningen. — Hillegom, G. Ph. Kruyff te Maassluis. — Heerze en Leende, J. G. G. Moorrees te Aalst (bij Zalt-Bommel.) — Aalsmeer, J. C. Klomp te Lunteren. — Lemmer, G. v. d. Giesen te Leusden. — Harlingen, J. A. van Schaik te Den Burg (op Texel). — Gorredijk, H. Vrendenberg te Franeker. — Lutjegast, J. Meijer te Langeslag. — Bladel, G. J. Brutel de la Rivière te Uitwijk c. a. (cl. Heusden). — Wilsum, S. A. C. Rijnenberg te Buurmalsen. — IJlst, F. J. Los te Bruchem. — Odijk, J. P. Hattink Jr. te Harderwijk. — Nieuw-Stadskanaal, C. van Wijngaarden te Nieuw-Amsterdam. — Oud-Beierland, J. W. H. Kalkman te Alfen aan den Rijn. — Krimpen aan den Lek, P. Kuylman te Bunnik.

Geabonneerden op DE HERAUT wordt beleefd verzocht, de abonnementsgelden over het kwartaal, geeindigd 30 Juni j. l. ten bedrage van f 1.20, per postwissel over te maken aan de **Administratie.**

Op ontvangst van den postwissel wordt den afzender daarvan bericht gezonden.

J. A. WORMSER,
Directeur-Uitgever.

P. S. Inteekenaren op de premie „E voto Dordraceno" wordt herinnerd, dat den 15den Juli j. l. de vierde termijn (4de deel) van f 0.75 per exemplaar was te voldoen. Men zal mij verpligten door met dat bedrag den postwissel te verhoogen.

Amsterdam, Juli 1895.

Advertentien.

ONDERTROUWD:
FOKKO TADAMA
EN
TAMINE HENRIETTE BARTHOLDA JACOBA GROENEVELD.
Aalburg, 27 Juni 1895.

Heden overleed tot mijne diepe droefheid, mijn geliefde Echtgenoot, de WelEerw. ZeerGel. Heer
PETRUS MARTINUS OUT,
in den ouderdom van 29 jaren en ruim 7 maanden, mij nalatende een dochtertje, te jong om dit zwaar verlies te beseffen.
A. G. OUT—WILDEBOER.
Oostburg, 30 Juni 1895.

Heden overleed te *Oostburg* tot onze diepe droefheid, onze geliefde Zoon en Behuwdzoon, de WelEerw. ZeerGel. Heer
PETRUS MARTINUS OUT,
in den ouderdom van 29 jaren en ruim 7 maanden.
D. OUT.
J. D. WILDEBOER.
M. WILDEBOER—TJAKERS.
Wormerveer, Amsterdam, 30 Juni 1895.

Op heden den 30sten Juni overleed, tot diepe smart van Kerkeraad en Gemeente, onze geliefde Herder en Leeraar, de WelEerw. ZeerGel. Heer
PETRUS MARTINUS OUT,
in den ouderdom van ruim 29 jaren.
De kerkeraad van de Gereformeerde kerk alhier,
W. RISSEEUW.
B. DE DIE Bz.
J. RISSEEUW Az.
ADR. VERPLANKE.
Oostburg, 30 Juni 1895.

L. G. WEISZ & Co.,
Commissionairs in Effecten,
Prinsengracht bij de Prinsenstraat,
No. 157.
AMSTERDAM.

CHRISTELIJK INSTITUUT
voor Jongens
te NIEUWE-PEKELA.
Na de Zomervacantie kunnen er op billijke voorwaarden eenige inwonende leerlingen worden geplaatst. Een prosp. en adressen ter inf. op aanvrage.
E. UBELS.

Uitgaven van J. A. WORMSER, te Amsterdam.

WERKEN van Dr. A. KUYPER

Calvinisme en Revisie.
(Eerst verschenen in The Presbyterian and Reformed Review, Juli 1891).
Prijs f 0.50.

„Is er aan de publieke Universiteit ten onzent plaats voor eene Faculteit der Theologie?"
REFERAAT voor de meeting, gehouden ter gelegenheid van de tiende jaarvergadering der Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag.
Prijs f 0.60.

Tractaat van den Sabbath.
Historische dogmatische studie.
Prijs f 1.80. Gebonden f 2.10.

„Sion door recht verlost."
TIJDREDE. Prijs f 0.30.

BREEBAART'S Orgelhandel.

DAMRAK 22 Amsterdam.	Uitsluitend handel in ORGELS. 200 in voorraad.	Gefil. CATALOGUS franco op aanvrage.	80 Orgels zijn in onze Magazijnen geëxposeerd.	LAAGSTE doch vaste prijzen.

P. VAN EIJK.
Firma JOHANNES KRAMER & Co.,
DAM 15—17, AMSTERDAM.
Koopen en verkoopen EFFECTEN, diverse LOTEN en vreemde COUPONS. Wisselen Gouden Zilveren MUNTEN en vreemde Banknoten. Sluiten PROLONGATIEN en BELEENINGEN. Nemen gelden à DEPOSITO 1/2 pCt onder de prolongatiekoers. Bedragen tot en met Duizend Gulden worden op vertoon terugbetaald.

EXCELSIOR.
Geïllustreerd Tijdschrift voor Neerlands Jongelingschap en Volk
ONDER REDACTIE VAN
A. J. HOOGENBIRK en J. A. WORMSER.
Prijs per jaargang (12 Nrs. à 16 pag. en 12 Nrs. à 8 pag.) f 3.50.
Inhoud van het No. van 7 Juli 1895: **De Kerk van de „Vallei en". — Jacobus Revius. — Soedan. — Een reis door Madagaskar. — Een muzikale avond. — Sneeuwvlokken. — Rust. — Wonderwerk. — Aator. — Joodsche nederzettingen. — Ouderdom-raadsel. — Uit het leven. (Een geldkelder. Onze Koningin).**
Amsterdam. HÖVEKER & ZOON.

Vrije Universiteit.

De jaarlijksche algemeene vergadering behoort weer tot het verledene. In ditzelfde blad vindt men een uitvoerig verslag van het verhandelde, dat stellig met belangstelling zal worden gelezen. Er was veel, wat aan deze samenkomsten een bijzondere aantrekkelijkheid gaf; gelijk misschien op geene der voorafgegane vergaderingen. De hartelijke ontvangst, de uitstekende regeling, het ongemeen drukke bezoek, het prachtige weder, de uitnemende lokaliteit, de verhevene aanblik op de zee — al die factoren werkten meê om aangenaam en dankbaar te stemmen. Een woord van hartelijken dank betaamt ons in de eerste plaats aan de regelingscommissie voor haar uitnemende leiding, waardoor het mogelijk is geweest al de toegestroomde broeders en zusters een zoo aangename ontvangst te bereiden, en inzonderheid aan den heer en mevrouw Van Löben Sels voor hunne onbegrensde gastvrijheid, waarmede zij aan den vooravond alle vrienden hebben ontvangen. De Heere zegene deze vrienden voor hetgeen zij om Zijnentwille met zooveel blijmoedigheid deden.

Maar ook hartelijken dank zij den voorgangers bij de samenkomsten toegebracht. Ds. Gispen voor zijn uitnemend en ernstig woord ter inleiding van het gebed aan den vooravond, Dr. Kuyper voor de voortreffelijke leiding der vergaderingen, Mr. Fabius voor zijn belangrijk referaat in de meeting. *Zeer* teleurstellend was het inderdaad, dat het referaat van Dr. Th. G. den Houter over »de medische wetenschap aan de Vrije Universiteit" niet in behandeling is kunnen komen. Deze hooggeschatte broeder was uit zijn drukken werkkring tot ons overgekomen, om het hooge gewicht van dit onderwerp ons op het hart te binden. Juist uit zijn mond zou het zoo hoogstbelangrijk geweest zijn te vernemen, hoe groot het gevaar voor onze jonge mannen is de medische wetenschap te hooren onderwijzen los van Gods Woord, zoo niet in tegenstelling tegen Gods Woord, en hoe noodig het is deze ernstige zaak onder de oogen te zien. Maar daarvoor was thans geen gehoor te vinden bij hetgeen de gemoederen het meest vervulde. Met mij zullen zeker het grootste getal der aanwezigen dezen loop van zaken betreuren, wanneer zij kalm nadenken over hetgeen wij hadden *kunnen hebben* en nu *gehad hebben*. Maar daaraan valt nu niets meer te veranderen. Bovendien geschiedt niets zonder des Heeren leiding. Hij weet ook het schijnbaar kwade ten goede te keeren. En moge al vreeze bestaan, dat wat op deze jaarvergadering plaats greep een werk der ontbinding zou kunnen blijken, Hij *kan* in zijn barmhartigheid geven, dat er misverstand door worde opgeklaard en het geschokt vertrouwen hersteld. Mogen zij, die waarlijk *leiden* geleerd hebben, daarom den Heere aanloopen in aanhoudende smeeking. Moge ieder onzer zich inmiddels onthouden van het botvieren aan minder edele hartstochten; moge elk woord dat gesproken of geschreven worde, vooraf ernstig getoetst worden aan de meening des Heiligen Geestes, opdat die Geest niet worde bedroefd, en geen verdere verwijdering in plaats van toenadering worde gewerkt.

Met veel genoegen mag ik hier melding maken van het welslagen der examina van twee onzer jonge mannen. De heer H. J. Flipse, candidaat in de letteren, legde met goed gevolg zijn *doctoraal* examen af, en de heer A. J. Lakke werd tot *candidaat* in de letteren bevorderd. Onze litterarische faculteit werpt haar winste af; het getal onzer litteratoren, die reeds werkzaam zijn in het onderwijs, breidt zich voortdurend uit. God zegene hen op hun arbeid en stelle hen ten rijken zegen!

Maar ook neemt de Heere soms weer vroeg weg, wat Hij schonk. Daarvan ontvingen wij deze week het bewijs, toen de treurmare tot ons kwam, dat de jeugdige predikant P. M. Out, die ten vorigen jare met blijde hope de Universiteit verliet en in de kerk van Oostburg met opgewektheid en aanvankelijken zegen mocht werkzaam zijn, na korte krankheid in zijnen Heere ontsliep. Welk een droefheid voor zijn jeugdige echtgenoot en voor al zijn bloedverwanten en vrienden. De Heere trooste hen en leere hen Hem te verheerlijken bij hunnen rouw!

W. HOVY.

ELECTRISCHE DRUKKERIJ.
Voorheen J. J. ARND en ZONEN.